

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОГО М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА COMPETITIVENESS OF DOMESTIC CATTLE

Олександр ШЛАПАК,
Інститут економіки та прогнозування
НАН України, Київ

Oleksandr SHLAPAK,
Institute for Economics and Forecasting,
Ukrainian NAS, Kyiv

Стале зростання обсягів виробництва та споживання м'яса великої рогатої худоби, що має в Україні необхідні передумови для інтенсивного розвитку, не можна вирішити без підвищення конкурентоспроможності галузі м'ясного скотарства й поновлення його колишніх позицій на внутрішньому ринку.

Першоосновою подальшого розвитку цього є формування власної сировинної бази, оскільки в сучасних умовах найбільш швидким, екологічно доступним і науково обґрунтованим шляхом вирішення проблеми раціонального харчування є виробництво продуктів підвищеної біологічної цінності, до яких безперечно належить і м'ясо тварин, особливо м'ясо ВРХ – яловичини і телятини. Забезпечення ж високоякісним м'ясом населення в усіх цивілізованих країнах світу вирішується за рахунок інтенсивного розвитку галузі спеціалізованого м'ясного скотарства. Без цього неможливо досягти поліпшення якості продукції та зниження її собівартості, які є основним фактором формуванні конкурентоспроможності.

Дослідженню окремих аспектів забезпечення конкурентоспроможності галузі м'ясного скотарства присвячено чимало робіт, у тому числі й наукові праці вітчизняних вчених.

Водночас, незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі важливі питання, пов'язані з підвищенням ефективності функціонування аграрних підприємств м'ясного напрямку, потребують подальшого вивчення. Особливого значення ці питання набули після вступу України до СОТ. Крім того, динамічність ситуації як у галузі, так і на ринку м'ясного скотарства породжує нові проблеми, відбуваються зміни в нормативно-правовому забезпеченні, виникають нові взаємозв'язки та залежності. Актуальним залишається й дослідження способів державного стимулювання виробництва яловичини. Тому доцільність подальших досліджень і розробка пропозицій щодо ефективного функціонування вітчизняної галузі м'ясного скотарства та формування факторів конкурентоспроможності цієї галузі залишаються актуальними.

Метою даного дослідження є розробка організаційно-економічних засад підвищення конкурентоспроможності галузі м'ясного скотарства, яка має в Україні всі необхідні передумови для інтенсивного розвитку.

Протягом 1992-2012 років розвиток вітчизняного скотарства характеризувався переважно спадними або застійними процесами – зменшенням поголів'я тварин та обсягів виробництва як м'ясної, так і молочної продукції. Внаслідок цього у 2010 році в Україні всіма категоріями господарств з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь було вироблено 55,3 ц м'яса (у забійній вазі), тоді як у 1990 даний показник становив 104,5 ц. За кількістю поголів'я ВРХ на 100 га сільгоспугідь наша країна значно поступається деяким країнам світу. Так, у 2008 році в Україні цей показник становив 13,3 голів, а в Німеччині – 76,6, у Франції – 68 голів, у Білорусі – 44,9 голови. Щодо корів, то в Україні на 100 га угідь налічується 7,4 голови, в Німеччині – 24,9, у Франції – 12,9, у Білорусі – 16,4. На 100 га сільгоспугідь у країнах ЄС виробляється яловичини у 3,8 раза більше, ніж в Україні, в тому числі в Німеччині – у 6,2 раза, у Франції – у 4,5 раза, а в Білорусі – у 2,6 раза [1, с. 92].

Зниження поголів'я ВРХ закономірно викликало до скорочення обсягів виробництва продукції скотарства. Основними

причинами, які призвели до руйнівних наслідків у скотарстві та продовжують свою негативну дію, є такі:

- нестабільний рівень закупівельних цін на яловичину, що не забезпечує її рентабельного виробництва та знижує інвестиційну привабливість галузі;
- недосконалий механізм регулювання імпорту продукції, яка завозиться за демпінговими цінами, що ставить вітчизняного товаровиробника у нерівні умови;
- низька платоспроможність населення;
- значне зменшення кількості великих спеціалізованих підприємств із високим рівнем концентрації поголів'я й технологічного забезпечення виробництва яловичини;
- вироблення яловичини переважно у господарствах населення, що унеможлиблює застосування сучасних технологій цього виду виробництва.

Внаслідок дії зазначених негативних чинників величезний економічний потенціал галузі не використовується й наполовину, а якість тваринницької сировини все ще залишається низькою. До того ж майже повністю вичерпано потенційні можливості збільшення виробництва яловичини в господарствах населення. Зменшення м'ясних ресурсів було викликано й тим, що молодняк для вирощування на м'ясо не ставили на відгодівлю, а реалізовували на ринках як телятину. Крім того, негативним чином впливала відсутність потужної кормової бази, а існуючий виробничий і генетичний потенціал ВРХ міг реалізуватися не більш ніж на 40% від його потенційної продуктивності.

Разом з тим у країні в основному вже відпрацьована технологія та організація ведення м'ясного скотарства в умовах інтенсивного землеробства в господарствах-репродукторах усіх природно-кліматичних зон України. Однак через низку причин (недостатня забезпеченість кормами, низькі закупівельні ціни на яловичину без урахування її якості, недостатність фінансових ресурсів, відсутність фахівців) ця галузь не отримала належного розвитку.

Аналіз виробництва яловичини й телятини також свідчить, що рекомендований рівень споживання м'яса ВРХ задовольняється менш ніж на 30% і з кожним роком продовжує скорочуватись. Призупинити занепад ВРХ та підвищити конкурентоспроможність її продукції можна за умови розробки й виконання довгострокової програми, спрямованої на відродження та розвиток м'ясного комплексу скотарства. Відповідний Проект у цій сфері опрацьовано, і він спрямований на забезпечення зростання обсягів виробництва яловичини, насамперед за рахунок збільшення чисельності поголів'я худоби, підвищення її середньодобового приросту ваги, покращення генетики тварин, а також на основі використання ефективних систем відгодівлі.

Для відновлення та реалізації всього потенціалу м'ясного скотарства Україні необхідна виробнича реструктуризація сектору в напрямку створення спеціалізованих виробництв на базі усіх задіяних у виробничому процесі елементів: селекційні підприємства, виробники кормів, спеціалізовані скотарські ферми та м'ясопереробні підприємства.

Це тим більше необхідно, оскільки відновлення й підтримка галузі м'ясного скотарства на існуючій структурі виробництва, яка формується переважно діяльністю господарств населення (див. **табл. 1**), є неефективною з об'єктивних причин.

Проаналізовано підходи до розв'язання проблеми підвищення конкурентоспроможності галузі м'ясного скотарства країни. Зроблено висновок, що на сьогодні в Україні створилися об'єктивні передумови для відновлення колишніх позицій на внутрішньому ринку м'яса та нарощування виробництва високоякісної яловичини, здатної конкурувати й на зовнішньому ринку.

Approaches to the problem of increasing the competitiveness of the country's meat cattle are analyzed. The conclusion is that today in Ukraine, somehow, it is created the objective conditions for the restoration of the former position in the domestic market of meat and production of high-quality beef able to compete in foreign markets.

Таблиця 1. Виробництво м'яса ВРХ у сільгосп підприємствах та в господарствах населення у 1960-2011 роках (у забійній вазі), тис. тонн

Роки	Господарства усіх категорій	у тому числі		Частка, вироблена у сільгосп підприємствах, у %
		сільгосп підприємства	господарства населення	
1960	714,8	559,4	155,4	78,3
1970	1105,5	941,1	164,4	85,1
1980	1556,3	1328,8	227,5	85,4
1990	1985,4	1808,1	177,3	91,1
1995	1185,9	816,2	369,7	68,8
2000	754,3	305,2	449,1	40,5
2005	561,8	154,3	407,5	27,5
2010	427,7	104,7	323,0	24,5
2011	399,1	97,0	302,1	24,3

Джерело: Держстат України: Тваринництво України. Статистичний збірник. Київ, - 2012. - С. 26-27

Таблиця 2. Середня вага однієї голови ВРХ, реалізованої на забій, в Україні (2011 рік) та в деяких країнах світу (2007 рік), кг забійної ваги

Країна	кг забійної ваги	Країна	кг забійної ваги
Україна	154	США	356
Україна, сільгосп підприємства	210	Австралія	265
Україна, господарства населення	142	Франція	366
Бразилія	244	Велика Британія	320
Іспанія	330		

Джерело: побудовано на основі даних FAO: Red meat. Agribusiness Handbook. FAO. - 2009. - С. 7 [Електронний ресурс]. - Доступний з: <http://www.fao.org> та Держстату України: Тваринництво України. Статистичний збірник. Київ. - 2012. - С. 29

Таблиця 3. Оціночна середня маса яловичини, виготовленої з однієї туші забитої худоби, у деяких країнах світу та в Україні у 2011 році, тонн

Країна	Тонни	Країна	Тонни
Білорусь	0,23	Японія	0,42
Бразилія	0,23	Нова Зеландія	0,15
Канада	0,34	Російська Федерація	0,20
Китай	0,14	Україна	0,15
ЕС-27	0,28		

Джерело: побудовано за даними FAS-USDA [Електронний ресурс]. - Доступний з: <http://www.fas.usda.gov/psdonline>

Таблиця 4. Рентабельність виробництва м'яса ВРХ у сільськогосподарських підприємствах у 1990-2011 роках, у %

Роки	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Рівень рентабельності, %	20,6	-19,8	-42,3	-25,0	-35,9	-24,8

Джерело: побудовано на основі даних Держстату України: Основні економічні показники виробництва продукції сільськогосподарського підприємства в сільськогосподарських підприємствах (1990, 1995-2011 рр.) [Електронний ресурс]. - Доступний з: <http://www.ukrstat.gov.ua>

У першу чергу – це його карколомний спад (у 18,6 раза) в секторі сільгосп підприємств.

При подальшому збереженні екстенсивного характеру виробництва, відсутності можливостей застосування передових інтенсивних технологій, а також неефективного процесу заготівлі виробленої продукції неможливо на належному рівні забезпечити як продовольчу безпеку країни, так і сприяти підвищенню якості та конкурентоспроможності м'яса ВРХ.

Слід зазначити, що на обсяги виробництва яловичини суттєво вплинуло й зниження продуктивності тварин. Починаючи з 1990 року, спостерігався спад середньодобових приростів ваги ВРХ. Так, у 2000 її середньодобовий

приріст становив лише 255 г, що було на 59% менше порівняно з 1990 роком, коли цей приріст становив 622 г. Однак, починаючи з 2007, намітилася тенденція до помірного зростання середніх показників продуктивності ВРХ. У 2011 році середньодобовий приріст ВРХ на вирощуванні, відгодівлі та нагулі становив у сільгосп підприємствах 481 г, що на 88,6% більше, ніж у 2000, хоча відносно показника приросту за 1990 рік він становив лише 77,3%. Для перетворення галузі на рентабельну найприйнятнішим виходом є зростання продуктивності тварин. Лише за умови досягнення середньодобового приросту в межах 600–650 г (як це було в 1990 році) м'ясне скотарство зможе перетворитися на прибуткову галузь. Крім того, більш повне й раціональне використання наявних ресурсів дозволить досягти рівня рентабельності виробництва продукції скотарства до 12-13%.

Заслужують на увагу також дані щодо середньої забійної ваги однієї голови ВРХ, реалізованої на забій, як в Україні (2011 рік), так і в деяких країнах світу (2007 рік) (див. табл. 2). За цим показником Україна у 2,1-2,4 раза поступається Великій Британії, Іспанії, США і Франції та в 1,6 раза – Бразилії. Відставання України зумовлене тим, що середня вага однієї голови ВРХ, реалізованої на забій, у господарствах населення у 1,5 раза поступається відповідному показникові у сільгосп підприємствах (142 кг проти 210 кг).

Одними з основних індикаторів ефективності виробничих систем та ефективності сектору скотарства в окремих країнах світу є також показники маси туші в живій вазі та маса м'яса ВРХ, що виготовлена з однієї туші. У табл. 3 представлено оціночну середню кількість м'яса, вироблену з однієї туші забитої худоби, у тоннах для окремих основних країн-експортерів яловичини.

Як видно з наведених вище даних, найбільша кількість м'яса з однієї туші виробляється в Японії, найменша – в Китаї, в Новій Зеландії та в Україні. На формування даного показника в окремих країнах впливає не лише видова характеристика порід худоби, а й вік, в якому вона забивається.

Одним із провідних факторів занепаду скотарства в Україні після 1990 року, як зазначалося вище, є невідповідність виробництва м'яса ВРХ для продуцентів. У табл. 4 наведено дані щодо рівня рентабельності виробництва м'яса ВРХ у сільгосп підприємствах протягом 1990-2011 років.

З наведених у табл. 4 даних випливає, що у 1995-2011 роках виробництво м'яса ВРХ у сільгосп підприємствах було надзбитковим, що частково пов'язано з вимиванням фінансових ресурсів тваринників через ціновий диспаритет. А це ускладнює не тільки розширення, а й навіть просте відтворення умов для виробництва підприємств галузі.

Збитковість виробництва м'яса спричинена насамперед високою собівартістю продукції та низькою продуктивністю тварин, яка залежить, зокрема, й від їхнього породного складу. Дана ситуація пов'язана також і зі зменшенням кількості техніки та зниженням технічної готовності її виробничої продуктивності. Так, ступінь щорічного зносу основних засобів у 10 разів стабільно перевищував їхнє оновлення. Відбулось також руйнування як майстерень для обслуговування й ремонту техніки, так і тваринницьких комплексів.

Певним позитивом можна вважати зменшення збитковості у 2011 році, коли від'ємна рентабельність виробництва м'яса ВРХ знизилася порівняно з 2010 на 11,1 в.п. і становила -24,8%. Однак попри деяке покращення стану справ галузь м'ясного скотарства залишається у важкому кризовому стані внаслідок дії певних негативних факторів:

- використання екстенсивних технологій вирощування худоби переважно в господарствах населення, тоді як в усіх розвинених країнах ця проблема вирішується за рахунок розвитку галузі спеціалізованого м'ясного скотарства;
- недостатньої кількості високопродуктивних м'ясних порід ВРХ у країні;
- відсутності кормової бази, здатної забезпечити повну реалізацію генетичного потенціалу худоби;
- збитковості виробництва м'яса ВРХ у сільгосп підприємствах.

Однак аналіз свідчить, що в Україні є всі умови для того, щоб м'ясне скотарство могло стати досить рентабельною галуззю. Його основними перевагами перед більшістю інших галузей сільськогосподарського виробництва є, зокрема, такі:

- низька трудомісткість утримання ВРХ (у середньому на 100 голів маточного стада зі шлейфом потрібен лише 1 працівник);
- низькі прями витрати на утримання й вирощування;
- зорієнтованість на максимальне використання пасовищ і сінокосів, що дає змогу мінімізувати витрати на кормовиробництво;

□ мінімальна частка куплених кормів у раціоні, основою якого є такі корми власного виробництва, як трава, сіно, сінаж і силос. При цьому теля до 7-8 міс. знаходиться поруч із коровою, а в його раціоні значну частку займає молоко;

□ відносно невисока капіталоємність у частині вимог до будівель і споруд, обладнання, сільськогосподарської техніки. Вимоги до конструкції ферм є мінімальними, при цьому тварини значну частину року можуть знаходитися на відкритому повітрі.

На жаль, на сьогодні вітчизняні виробники зорієнтовані на виробництво яловичини переважно за рахунок м'ясо-молочних порід або ж взагалі вибраканих молочних тварин. Унаслідок цього ринку високоякісного м'яса ВРХ практично не сформовано, і цей перспективний напрям скотарства, на нашу думку, став фактично занедбаним. Так, частка м'ясних порід у загальному поголів'ї ВРХ становить лише 1,8%. Для України така питома вага поголів'я м'ясних корів є надто низькою. На 01.01.2012 на балансі сільгоспдприємств знаходилось усього 80,9 тис. голів великої рогатої худоби м'ясних порід, у тому числі корів – 35,3 тис. При цьому чітко простежується спадна тенденція: так, на 01.01.2009 відповідні показники становили 99,4 та 43,3 тис. голів; на 01.01.2010 – 91,7 та 40,9 тис. голів; на 01.01.2011 – 81,4 та 36,1 тис. голів.

У країні майже повністю знищено власну генетично-селекційну базу, що унеможливило нарощування високопродуктивного поголів'я ВРХ. Крім того, на сьогодні в м'ясній галузі відсутні сучасні технології виробництва та ліквідовано інфраструктуру, яка залишилася у спадок від УРСР.

Має місце невідповідність вітчизняних стандартів якості світовим, що унеможливило вихід вітчизняного виробника на зовнішні ринки збуту, також занедбано великотоварне виробництво продукції скотарства. Тільки за останнє десятиліття кількість тваринницьких ферм у сільгоспдприємствах скоротилася утричі.

Стрімко зростає дефіцит яловичини, який покривається її імпортом. Якщо в 2004 році частка імпортової яловичини в харчовому споживанні не перевищувала 0,5%, то за підсумками 2011 року вона становила вже 5%, тобто збільшилась на порядок. І навпаки, значне падіння обсягів спостерігається в одній з найважливіших балансових статей – експортній. У 2011 році зовнішні поставки яловичини становили всього 14 тис. т. Для порівняння: у 2000 році вони дорівнювали 149 тис. т.

Розглядаючи взаємозв'язок економічної ефективності та конкурентоспроможності виробництва м'яса яловичини, не можна не звернути уваги на те, що найбільш значне зменшення поголів'я ВРХ, особливо м'ясного спрямування, стало водночас причиною суттєвого зростання собівартості продукції, що є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності галузі. В умовах глобалізації успішно конкурувати зі світовими аналогами зможе тільки високоякісна м'ясна продукція з низькою собівартістю.

Серед інших причин цієї тенденції слід назвати недотримання паритету цін на промислову (добрива, паливно-мастильні матеріали, техніка тощо) й аграрну продукцію та низьку продуктивність тварин.

Ураховуючи викладене, можна констатувати, що стратегічним напрямом підвищення конкурентоспроможності вітчизняного м'ясного скотарства має бути рентабельне виробництво високоякісної конкурентоспроможної яловичини на основі реалізації генетичного потенціалу створених вітчизняних порід з використанням енерго- та ресурсозберігаючих технологій кормовиробництва та повноцінної годівлі худоби.

Суттєвим фактором забезпечення конкурентоспроможності м'ясної галузі є також її раціональне розміщення в регіонах, на яке в Україні значною мірою впливають такі фактори:

□ зональні особливості, напрями й рівень спеціалізації, наявність природних і культурних пасовищ;

□ розвиток виробництва кормів і наявність їхніх додаткових джерел (відходів харчової промисловості, цукрових і олійно-екстракційних заводів);

□ створення ефективної ринкової інфраструктури продажу м'яса яловичини.

Враховуючи багатогранність проблеми конкурентоспроможності м'ясного сектору української економіки, її вирішення неможливе без участі держави в розв'язанні комплексних проблем галузі. З метою задоволення попиту й підвищення конкурентоспроможності вітчизняної галузі м'ясного скотарства слід проводити політику, адекватну політиці розвинених країн щодо підтримки власного виробника, оскільки її рівень в Україні у 20-30 разів нижчий, ніж у країнах Єврозою.

Оцінка конкурентоспроможності м'ясної галузі свідчить, що забезпечення конкурентних переваг на міжнародних і внутрішніх ринках здатні досягти лише ті підприємства, які впроваджують міжнародні стандарти якості та безпеки продукції, постійно модернізують технологічне обладнання, впроваджують нові технології та мають висококваліфікований персонал, створюють власну сировинну базу. Тож не дивно, що конкурентоспроможними на ринку м'ясної продукції стали м'ясокомбінати, які вже нині спроможні забезпечити комплексне перероблення сировини, впровадження ресурсозберігаючих технологій та інших інновацій.

З метою поглибленого вивчення досвіду таких вітчизняних підприємств їх доцільно умовно поділити на дві категорії:

1) ті, для яких м'ясне скотарство є одним з основних спеціалізованих напрямів діяльності;

2) ті, що спеціалізуються на виробництві молока і для яких яловичина є супутньою тваринницькою продукцією.

Товарне вирощування великої рогатої худоби у сільгоспдприємствах, що спеціалізуються на виробництві молока, в Україні формується переважно за залишковою ознакою. Кількість підприємств, які займаються вирощуванням м'ясної ВРХ, налічує близько 400 одиниць, з них лише 34 підприємства – з поголів'ям худоби понад 500 голів.

З найбільших підприємств (за кількістю поголів'я м'ясної ВРХ) можна виділити насамперед ті, де однією з головних умов успішності бізнес-проекту є замкнений цикл виробництва: від поля до реалізації. В Україні є успішні приклади такої роботи. Зокрема, в секторі м'ясного скотарства працюють великі компанії, які мають повну вертикальну інтеграцію в сегменті м'яса яловичини, а саме: «Миронівський хлібопродукт», «OSI Group» та «Ukrland Farming».

Так, в агрохолдингу «Миронівський хлібопродукт» розвиток м'ясного скотарства виділено в окремий напрям на базі незалежного інтегрованого ТОВ «Дружба народів», розташованого в АР Крим, яке займається розведенням елітного поголів'я ВРХ породи абердин-ангус. На сьогодні воно є одним з найбільших виробників яловичини в Україні й одним з небагатьох, хто має на ринку яловичини власну торгову марку для просування своєї продукції – «Сертифікований Ангус». До складу цього підприємства входять також переробні потужності з виробництва м'яса і м'ясних виробів. Водночас ТОВ «Дружба народів» займається вирощуванням не стільки м'ясних, скільки м'ясомолочних порід ВРХ. При загальному поголів'ї худоби майже 9 тис. голів поголів'я м'ясної ВРХ становить лише 2 тис. голів. Окрім ТОВ «Дружба народів», до складу агрохолдингу «Миронівський хлібопродукт» входить ще одне підприємство, яке займається м'ясним скотарством – ТОВ «Бафоло» із поголів'ям ВРХ 1 тис. голів.

Разом з тим стратегія розвитку виробництва, орієнтованого на преміум-сегмент споживання, призвела до уповільнення розвитку цього перспективного напрямку виробництва. Основною причиною стала обмежена купівельна спроможність населення. Враховуючи це, агрохолдинг наразі розробляє нову стратегію розвитку, орієнтовану на пересічного споживача.

Інша ситуація з холдингом «OSI Group», якому належить виробник м'ясопродуктів «Еска Фуд Солюшнс» та ТОВ «Агросолюшнс», що розміщується на Київщині, де із загальної кількості понад 4 тис. голів ВРХ власне м'ясних порід є лише 1 тис. голів. Одним із найбільш активних напрямів бізнесу «OSI Group» є цільове вирощування худоби для постачання яловичини в мережу ресторанів швидкого харчування McDonald's. Формат роботи («цільове вирощування з гарантованими обсягами збуту – переробка – збут продукції з високою доданою вартістю») забезпечують «Агросолюшнс» значні конкурентні переваги порівняно з іншими підприємствами галузі. Щодо міжнародного холдингу «OSI Group» (його штаб-квартира розташована в м. Аврора, штат Іллінойс, США), то він спеціалізується на випуску м'ясної продукції та має понад 40 виробничих підприємств у 17 країнах світу, на яких зайнято понад 10 тис. осіб. Крім того, до складу холдингу входить також ПАТ «Козятинський м'ясокомбінат», що орієнтоване на роботу зі споживчим ринком України.

Ще однією компанією із замкненим циклом виробництва яловичини є агрохолдинг «Ukrland Farming». На відміну від агрохолдингів «Миронівський хлібопродукт» та «OSI Group», компанія «Ukrland Farming» відзначається значно ширшими масштабами виробництва. Її основні виробничі активи у скотарстві розосереджені на території України з концентрацією у вигляді окремих кластерів, кожний з яких поєднує у собі виробничу базу (тваринницькі підприємства), ресурсне забезпечення (кормовиробництво, пасовища

Таблиця 5. **Виробнича собівартість та ціна реалізації ВРХ у найбільших підприємствах у 2011 році, грн. за 1 кг живої ваги**

Підприємство	Виробнича собівартість	Ціна реалізації
«Агрікор Холдинг»	8,42	13,44
«Зоря»	10,85	13,20
«Дружба народів»	13,90	15,63
«Райз Максимко»	12,06	12,41
«Білак»	9,50	12,48
«Рачанське»	12,93	14,35
«Агросолошинс»	12,99	14,28
Проект (2015 рік)	10,30	16,00

Джерело: оцінки експертів ринку, дані відповідних підприємств і компаній

та луки) та м'ясопереробні підприємства (переробка і виробництво готової м'ясної продукції). «Ukrland Farming» є одним із найбільших виробників яловичини з ВРХ м'ясних порід. До його складу входять 15 сільгоспдприємств, які займаються розведенням м'ясної ВРХ. Найбільшими з них є: ПРАТ «Райз Максимко» та його регіональні філії, ТОВ «Головеньківське Плюс», ТОВ «Кортеліси Агро», Агрофірма «Глазівська» та інші. Загальна кількість м'ясного поголів'я ВРХ у підприємствах холдингу сягає понад 5,5 тис. голів. «Ukrland Farming» також має 530 га землі, чистий дохід за 2011 рік становив 4,4 млрд. грн., поголів'я ВРХ – 68 тис. голів, з них м'ясного напрямку – 44 тис., молочного – 24 тис. голів. Виробництво молока у 2012 році досягло 75,2 тис. т. У 2013 планується довести його виробництво до 83,2 тис. т. Молочне стадо буде збільшено на 1,5 тис. голів завдяки завезенню високопродуктивної худоби.

ТОВ «Агрікор Холдинг» (створене в квітні 2006 року) є багатогалузевим господарством, яке займається вирощуванням зернових культур та їхнім зберіганням. У своєму користуванні господарство має 29 тис. га сільськогосподарських угідь, у тому числі 7 тис. га луків і пасовищ. Підприємство спеціалізується на розведенні м'ясної ВРХ поліської м'ясної породи, симентальської м'ясної, абердин-ангускої та породи шароле. Воно має статус племенного заводу з розведенням ВРХ. На сьогодні на підприємстві зосереджено понад 5 тис. голів м'ясної ВРХ з перспективою збільшення поголів'я до 15 тис. голів.

Основною спеціалізацією ТОВ «Зоря» на Волині є вирощування м'ясних порід великої рогатої худоби, таких як шароле, симентальська м'ясна, лімузин, південна м'ясна. Поголів'я м'ясної худоби налічує тут близько 2,5 тис. голів.

Також ще можна відзначити скотарські підприємства агрохолдингу «ВВ агрохолдинг», до складу якого входять ТОВ «ВВ агро» та ТОВ «Рачанське», створені у Волинській та Житомирській областях.

У цілому результати аналізу доступної інформації від кількох вітчизняних виробників дозволяють зробити такий висновок: усі перелічені великі компанії у своїх планах продовжуватимуть і в подальшому орієнтуватися переважно на молочне скотарство. Що стосується розвитку м'ясного скотарства, то такі плани поки що взагалі відсутні.

На нашу думку, для стратегічного розвитку підприємств м'ясної галузі слід розробити й затвердити на рівні уряду довгострокову стратегію розвитку галузі м'ясного скотарства та створити їй дієву державну підтримку. Крім того, ця галузь має забезпечити виробництво м'ясної продукції з такою собівартістю і за такого рівня цін, які б оптимально співвідносилися із собівартістю та середніми конкурентними ринковими цінами, що складаються на світовому ринку. Конкурентоспроможна реалізаційна ціна та висока якість отриманої продукції є необхідною умовою збільшення попиту на українську яловичину й телятину.

Другим важливим фактором є те, що м'ясопереробні підприємства суттєво знизили обсяги закупівлі яловичини не тільки з причини наявності більш доступного м'яса птиці та свинини, а й тому, що в Україні фактично відсутні підприємства, які б могли забезпечити стабільне постачання товарних партій великої рогатої худоби на рівні принаймні 1-2 тис. т на рік, хоча ще 15 років тому ці м'ясопереробні підприємства працювали з обсягами понад 8-10 тис. т на рік.

Згідно з нашими розрахунками, що базуються на даних опитування операторів ринку м'ясопереробної галузі, стабільна товарна пропозиція якісної сировини ВРХ навіть у умовах існуючої кон'юнктури ринку яловичини буде гарантовано забезпечена щорічним купівельним попитом з боку

м'ясопереробних підприємств в обсязі 270 тис. т ВРХ живої ваги, тобто щонайменше 540 тис. голів. А з відродженням скотарської галузі та зростанням споживчого попиту на м'ясо яловичини щорічні обсяги переробки можуть становити близько 500 тис. т (або до 1 млн. голів).

Підсумки аналізу собівартості виробництва та цін забійної реалізації ВРХ (у живій масі) окремих підприємств цієї галузі свідчать, що отримані ними результати попри низку наявних на сьогодні проблем у цілому в галузі дають привід для оптимізму щодо розвитку виробництва яловичини в Україні. Проте свідчать показники, представлені в наведеній нижче таблиці (див. **табл. 5**).

Для формування й розвитку конкурентних переваг вітчизняного товаровиробника слід здійснювати моніторинг рівня забезпечення інвестиційними та кредитними ресурсами м'ясного сектора, відслідковувати розвиток інфраструктури збуту м'ясної продукції, а також враховувати вплив на цей процес зовнішнього конкурентного середовища.

ВИСНОВКИ

1. Україна, маючи потужну сировинну базу та можливості застосування передових світових технологій утримання, вирощування, відгодівлі та розведення великої рогатої худоби, володіє значним потенціалом подальшого підвищення конкурентоспроможності галузі м'ясного скотарства.

2. Недостатня на сьогодні конкурентоспроможність м'ясного скотарства має місце тому, що протягом двох останніх десятиліть у країні не тільки скорочувалося поголів'я великої рогатої худоби, а й знижувалася її м'ясна продуктивність. Тим самим Україна збільшила відставання від розвинених зарубіжних країн за рівнем виробництва м'яса на душу населення та продуктивності худоби. Все це загрожує вітчизняному виробництву м'яса ВРХ можливими втратами ринкових ніш навіть на внутрішньому ринку.

3. У нинішніх умовах основними товаровиробниками продукції м'ясного скотарства повинні стати великотоварні, висококонцентровані підприємства. Як показують розрахунки, найбільш економічно ефективними можуть бути великотоварні виробники, що являють собою багатогалузеві структури, які займаються вирощуванням зернових культур, мають власні потужності зі зберігання зерна, виробництва комбікормової продукції, орендують луки й пасовища для вільного випасу тощо. Це забезпечує не тільки збільшення обсягів виробництва яловичини, а й низьку реалізаційну ціну та високу якість отриманої продукції, тобто високу конкурентоспроможність.

4. Підвищення конкурентоспроможності галузі м'ясного скотарства здатне розв'язати не тільки наявні проблеми всередині країни, воно сприятиме також активному розвитку експортного потенціалу та опануванню українськими виробниками провідних позицій на світовому ринку яловичини й телятини.

5. Підвищення конкурентоспроможності виробництва яловичини має досягатися не тільки за рахунок переведення галузі на інноваційний шлях прогресу, а й за рахунок виправданого екстенсивного зростання чисельності поголів'я великої рогатої худоби у цілому та спеціалізованих м'ясних порід зокрема. При цьому рівень виробництва м'яса яловичини має визначитися як структурою співвідношення порід у скотарстві (комбіноване й м'ясне), так і організаційно-економічними і технологічними чинниками з метою інтенсивного використання наявного поголів'я для виробництва конкурентоспроможної продукції.

6. Попри очевидні переваги розвитку м'ясного скотарства має місце низка серйозних проблем, які перешкоджають його інтенсивному розвитку. Йдеться насамперед про недостатній рівень державної підтримки м'ясного скотарства з метою кардинального покращення ситуації у цій галузі. Отже, галузь м'ясного скотарства країни може стати конкурентоспроможною тільки за умов ефективної регуляторної функції держави. Виконання державою своїх обов'язків дасть можливість реалізувати наявний високий ресурсний потенціал цієї галузі АПК України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наук. доп. / за заг. ред. акад. НААН П. Т. Саблука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 342 с.
2. Тваринництво України. Статистичний збірник / Державна служба статистики України; за ред. О. Г. Осауленко. – К.: ІВЦ Держстату України, 2012.
3. FAO: Red meat. Agribusiness Handbook. FAO. – 2009. – С. 7 [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.fao.org>.
4. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах (1990, 1995–2011 рр.) / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.ukrstat.gov.ua>.